

je treba že preskušeno dejstvo, da represivna sredstva, kakor so sankcije kazenske narave v teh vprašanjih, ki so prvenstveno gospodarskega značaja, primarno niso sposobna sredstva, da bi dovedla do ozdravljenja gospodarskih razmer. To je uresničevati na drugem polju. Vse to pa ne bo ovira, da bodo sodna oblastva v globoki zavesti velike odgovornosti pred javnostjo poverjeno nalogo v polni meri izvršila.

Knjigovodstvo, pravo in sodstvo.

Dr. Albin Kandare.

K pričujočim razmotrivanjem sem se odločil, ker me uči dolgoletna praksa v svojstvu izvedenca v knjigovodski in bančni stroki pri sodiščih, da pravniki nimajo vselej pravih pojmov o izvedenčevih nalogah v civilnih in kazenskih pravnih, o pomenu knjigovodstva za pravnne probleme odn. da ne najdejo pravih vidikov za oceno izvedenskih laboratorov.

Za civilne pravde predpisuje § 447 c.p.p., da postavi sodišče enega ali več izvedencev za ocenitev činjenic, ki so važne za odločbo ali za izvršitev ogleda, če je treba za ta opravila strokovnega znanja, s katerim sodišče ne razpolaga. Redoma predlagata stranki vsaka po enega izvedenca, ki ju sodišče potem imenuje, ako nima pomislekov zoper osebo enega ali drugega ali obeh. Izvzemši bagatelne pravde in redke primere, v katerih se stranki sporazumeta na enega izvedenca, poveri sodišče oddajo mnenja dvema izvedencema. Često se dogaja, da sta izvedenca različnega mnenja. Pri takem položaju poziva sodišče še tretjega izvedenca v smislu § 458/3 c.p.p., dasi že vestna primerjava obeh mnenj dokazuje, da je eno mnenje napačno, ker se poslužuje nelogičnih zaključkov ali ker je celo v nasprotju z zakonom. V takih primerih je pritegnitev drugih izvedencev nepotrebna, ker zavlačuje rešitev in dela nepotrebne stroške. Sodnik sam, čigar opravilo je vprav v stalnem porabljanju logičnih zaključkov in ki po službeni dolžnosti pozna zakone, lahko odloči, katero mnenje kaže take nedostatke in katerega zato ne more vzeti za podlago svojemu izreku. Izvedenec je vselej le pomočnik sodnika, kateremu naj pomaga s svojim strokovnim znanjem razrešiti problem pravde, tako kakor to zakon zahteva.

Zato mora izvedenec v vsakem primeru vsaj do neke mere poznati pravo in zakone. To velja za vsakega izve-

denca katere koli stroke, kajti izvedenec, ki ne pozna onih pravnih norm, ki mu odkazujejo okvir njegovega dela, bo slep za najvažnejše činjenice problema in bo često zgrešil smer, pogreša pa tudi direktiv za sestavo svojega mnenja. Napačno bi bilo valiti krivdo za to na sodnikov dokazni sklep, češ le- ta mora izvedencu nuditi vse podatke in navdila, ki jih potrebuje. To je le redkokdaj izvedljivo. Lahko bo sodnik zdravniškega izvedenca, kateremu poveri oddajo mnenja o telesni poškodbi, napotil na § 198 kp. odnosno bo prevzel te določbe v sklep. Tudi v drugih primerih n. pr., ko gre za raztelesenje, kemične preskuse, psihiatrične preglede itd. bo tako navdilo mogoče, ker so določbe zakona pičle, pa tudi izčrpno navedene v enem ali več §§ kp.

Drugačen je položaj pri knjigovodskem izvedencu. Ta brez poznanja prava ne more izhajati. Glavna snov knjigovodstva so pravni posli, ki jih mora knjigovodja ustrezno njihovemu učinku na imovino podjetja izvesti v knjigah na ustreznem računu. Kako naj to knjigovodja izvrši, ako ne pozna dotičnega pravnega instituta in njegovih učinkov? Kako naj ob zaključku obravnava gotov račun izvestnih pravnih poslov? Presoja vseh teh vprašanj terja pravno znanje. Še manj more knjigovodski izvedenec izhajati brez temeljitega pravnega znanja, ko vendar ne more drugače nego po pravni naravi posla presoјati in utemeljevati, ali je posamezni posel pravilno izveden v knjigah, ali je račun nekih poslov treba po pravnem učinku na imovino podjetja imeti za račun imovine ali za račun izgube odn. dobička in ga zato zaključiti na zaključnem računu bilance ali na računu izgube in dobička. V knjigovodstvu podjetij je v rabi mnogo različnih načinov enostavnega in dvostavnega knjigovodstva. Vsako podjetje si izbere svojim potrebam najboljše ustrežajoči način, ki je običajno kombiniran s pomagali več načinov knjigovodstva, tako da praktično ustreza organizaciji (pravni obliki družbe, tehničnemu procesu proizvodnje, organizaciji nakupa in prodaje itd.). Napačno je mnenje, da je moči izvestne pravne posle pravilno vknjiževati samo po eni obče veljavni šabloni, ki veljaj za vse primere. Knjigovodstvo zasluži značaj znanosti baš zato, ker se more tako elastično prilagoditi vsem pravnim in dejanskim potrebam najrazličnejših vrst podjetij, pa tudi pravnih in dejanskih poslov. Temeljito znanje knjigovodstva zato predpostavlja ustrezno znanje prava in gospodarstva.

Globlji razlog tega razmerja med pravom in knjigovodstvom je v tem, da je knjigovodstvo formalna veda, ki

učitih in drugih opravil z namero omogočiti vsakočasno ugotovitev imovine, ki je zopet pravni pojem. Kako pa je treba presojati pravni posel, da je moči določiti ustrezne račune, na katerih naj se z vknjižbami izvede, o tem odloča pravni značaj posla pri pravnih in gospodarski značaj ostalih (internih, organizatornih) poslov.

Res je, da izhaja daleko pretežna večina knjigovodij, ki so zaposleni v podjetjih najrazličnejših vrst, s prav pomankljivim znanjem prava in gospodarstva. Razlog tega pojava je lahko uvideti. V večjih podjetjih (banke, velike trgovine, industrija) ima vsak izmed več knjigovodij zaradi porazdelbe dela svoje ozko odmerjeno področje, v katerem vknjižuje dan za dnem le opravila določenega pravnega ali dejanskega značaja po izvestni, v podjetju uvedeni sabloni. Tako vknjižujejo tzv. saldakontisti zgolj postavke na osebnih računih (terjatve in dolgove), knjigovodja meničnega oddelka zgolj menična opravila, knjigovodja valutnega in deviznega oddelka le opravila tega oddelka, knjigovodja depotnega oddelka le vknjižbe, ki se tičejo lastnih in tujih vrednostnih papirjev, blagajnik le blagajniška opravila, primanotist le osnovno knjigo neblagajniških opravil itd. Taka porazdelitev dela je šablonska, vendar v velikem podjetju tudi potrebna že zaradi potreb notranje kontrole, ki se vrši avtomatično s tem, da se vsaka napaka s primerjanjem ločeno, po raznih osebah vknjiževanega gradiva hitro odkrije, obenem pa onemogoči vsaka malverzacija, ki bi bila spričo take organizacije možna le v medsebojnem dogovoru več oseb. Seveda nima knjigovodja tako omejenega področja nobenega vpogleda v končne posledke svojih vknjižb, ker sodeluje pri sestavi gradiva za končni obračun le v svojem omejenem področju. Redoma taki knjigovodje tudi niso zmožni, samostojno sestaviti obračun, niso, kakor se pravi „bilance zmožni“. Sestava bilance je delo podjetnika samega ali njegovega glavnega knjigovodje, ki zbirata skupne postavke in jih porabljata za sestavo bilance, vse to zopet po ustaljeni praksi dotičnega podjetja. Tako vlada v celem knjigovodstvu podjetja šablona, ki utegne odpovedati, ako se pojavi v podjetju neobičajen, izjemen pravni posel. Redoma se pojavlja prav tak ustaljen način vknjiževanja tudi v manjših podjetjih, ki ne potrebujejo tako obsežne ali vobče nobene delitve dela v knjigovodstvu. Naravno je zato, da se taki praktični knjigovodje, vajeni na svoje ustaljeno knjigovodstvo, prav težko znajdejo v knji-

govodstvu drugega podjetja, ki se poslužuje različnega načina knjigovodstva.

Knjigovodski izvedenec bo iz teh razlogov našel napake večjega ali manjšega obsega. Napake opravičujejo knjigovodje redoma z izgovorom, da se je tako vknjiževalo skozi leta in leta, da je prav tako postopal njegov prednik v službi. V svoji praksi sem našel vprav neverjetne pomanjkljivosti celo pri podjetjih prav velikega obsega. Nek denarni zavod n. pr. ni imel nobenih inventarjev. Ravnatelj je to skušal opravičiti s tem, da jih ne potrebuje, češ izvleček dolžnikov in upnikov napravimo in to nam zadošča. Opravo, ki jo imamo, bi bili itak že odpisali, ker je stara in nima posebne vrednosti, nepremičnine so pa vpisane v zemljiški knjigi in je njihova vrednost razvidna iz računa nepremičnin, prav tako pa tudi izkazujejo gotovino in efekte odnosni računi, ki se pač morajo ujemati z dejanskim stanjem. To stališče je seveda napačno, ne samo raz vidik knjigovodske vede, ki terja sestavo inventarja kot n e o b h o d n e g a pomagala za sestavo bilance, nego tudi raz stališče čl. 29 trg. zak., ki nalaga vsakemu trgovcu d o l ž n o s t, da mora v s a k o l e t o sestaviti inventar in bilanco svoje imovine.

Po teh pojasnilih, ki dokazujejo n e r a z d r u ž l j i v o z v e z o¹ med pravom in knjigovodstvom in potrebo pravnega znanja za presojanje raz knjigovodsko stališče, se je treba povrniti k vprašanju dokaznega sklepa v knjigovodskih stvareh. Ako je predmet oddaje mnenja sestava bilance ali vprašanje pravilnosti predložene bilance ali vprašanje pravilnosti predloženega izvlečka iz računa o nekem kontokorentnem razmerju, je vprav nemogoče, da bi mogel sodnik dati izvedencu kakršna koli pravna navodila, kajti to bi bilo samo tedaj mogoče, ako bi sodnik poznal vse knjige, na podlagi katerih je treba sestaviti oz. preskusiti bilanco ali ako bi poznal vse pravne posle, ki so bili predmet predloženega računa. Neizogibno je torej, da izvedenec sam pregleda in preskusi vse postavke, zasleduje njih izvedbo v knjigah in njih postanek, presodi vsak pravni posel in ugotovi, ali je registriran v knjigah pravilno, s pravilnimi vsotami, na pravilnem računu, na pravilni strani tega računa, ali je račun pravilno zaključen; pri presojanju bilance pa je treba vrh tega še ugotoviti, ali so bilanca in račun izgube in dobička zaključeni s pravilnimi računi, ali

¹ Ozka povezanost prava s knjigovodstvom je razvidna tudi iz učne knjige pisca teh vrstic: „Knjigovodstvo pridobitnih podjetij“, Ljubljana 1927, v samozaložbi.

se skladajo podatki inventarja z dejanskim stanjem odnosnih imovinskih delov, ali so podatki inventarja pravilno preneseni v račune odn. v bilanco in ali so računi in bilanca pravilno zaključeni. V vsakem količkaj dvomljivem primeru bo moral izvedenec poseči po temeljnicah, kakor so naročilnice, sklepna pisma, pogodbe, dopisi, da ugotovi obstoj in značaj pravnega posla, ker sicer ne bo mogel ugotoviti pravilnosti postavke v knjigah in pravilnosti knjižne izvedbe.

Iz tega sledi:

1. Knjigovodski izvedenec moraš pri proučevanju vknjižb s a m poiskati ustrezne določbe zakonov o vsakem pravnem poslu, ki ga najdeš izvedenega v knjigah; brez pravne presoje ni moči ugotoviti pravilnosti vknjižb. Če pa gre za presojo v kazenskih stvareh, je izvedenčeva naloga tudi še presoja po določbah kz. oz. stranskega zakona h kz., da lahko ugotovi one činjenice, ki so po zakonu merodajne kot dejanski stan enega ali drugega kaznivega dejanja. Izvedenec brez pravnega znanja je torej kakor mornar v temni noči brez kompasa na odprtem morju.

2. Izvedenec boš moral vprav pravno presojati in utemeljevati svoje ugotovitve iz knjig. Zato ni prav, da zavračajo sodišča taka neobhodna razmotrivanja, češ da presegajo okvir izvedenčeve kompetence. Pravni presoji se izvedenec ne more izogniti in če se tej nalogi navidezno ogne s tem, da kratko in malo navede zaključke svojega mnenja, češ da je račun pravilno vojen, ali da je opravilo pravilno izvedeno ali da je bilanca pravilna, vsebuje taka trditve že celo vrsto (zamolčanih) pravnih razmotrivanj, ki so ga dovedla do tega zaključka.

Če pa odkrije napake in pogrške, bi pa bila prav usodna napaka, ako izvedenec ne bi utemeljil, iz katerih pravnih ali dejanskih preudarkov zaključuje te napake, kako so vplivale na rezultat. Kajti če izvedenec o vsem tem ničesar ne omeni, pa se sodišče s takim elaboratom zadovolji, kar se žal dogaja, potem je sodil izvedenec, ne pa sodnik, kateri nima niti možnosti, da kontrolira logičnost in pravno pravilnost izvedenčevih preudarkov. Izvedenec je dolžan sklepčno utemeljiti in tudi povedati iz knjig ugotovljena dejstva, na katera opira svoje mnenje. Po § 456 cpp. mora biti mnenje temeljito in izčrpno, kar brez dvoma zahteva, da obsega mnenje korenito utemeljitev v vseh odločilnih činjenicah. Pri tem pa izvedenec tudi ne sme zamolčati onih dejstev, ki so razvidna iz knjig, pa se ne strinjajo z njegovimi zaključki, ali jih vsaj stavijo v dvom. V takem primeru so-

dišče niti ne pride v položaj, da zve za taka morda odločilna dejstva, ki utegnejo ostati tudi prikrita eni stranki ali oboima. Stroga objektivnost je brezpogojna dolžnost izvedenca, zaradi česar ga stavi zakon v § 451 c.p.p. zaradi ohranitve popolne nepristranosti v isti položaj kakor sodnika.

Spričo znane preobremenjenosti sodišč je razumljivo, da je sodniku večkrat všeč, da je mnenje kratko in pove kar zaključke brez izčrpne utemeljitve, češ vsaj sodnik ne more iti preko izvedenskega mnenja. Taka pomanjkljiva izvedenska mnenja so najnevarnejša za ugotovitev pravice in za materialno resnico (v kaz. postopku). Ni vsak izvedenec kos svoji nalogi in tako izpušča utemeljitev tam, kjer bi bila najpotrebnejša, spušča se pa mesto tega v docela nepotrebna razmotrivanja. Taka mnenja mora sodišče odkloniti kot pomanjkljiva, ker ne dopuščajo popresoje po sodniku in pravnih strankah, ki sta izročeni izvedencu tako rekoč na milost in nemilost.

Izvedenec mora vzeti za podlago v se gradivo pravde in mora zato tudi povedati, da se ugotovitve iz knjig strinjajo ali ne strinjajo z navedbami prič ali strank. To ni poseganje v dokazno oceno, ki je vedno stvar sodišča. Vpravo obratno: take navedbe omogočajo temeljito sodno oceno dokazov.

Po drugi strani prekorači izvedensko mnenje marsikaterikrat dopustnost meje. V kaz. stvareh n. pr. zaključuje izvedenec na osnovi knjig, da je obdolženec res zagrešil tatvino. Nemogoče je, da izvedenec to zaključi iz knjig, ker morejo knjige dokazati samo možnost, da je bila tatvina storjena, več pa ne.

Tudi utaje blagajnika bodo dokazovale knjige le tedaj, ako izhaja iz knjig in temeljnic:

a) da je bil osumljenec blagajnik, ki je prejemal, izplačeval in vknjiževal denar,

b) da je bil vprav on tisti, ki je prejel nevknjiženi znesek prejemkov ali ki ni izplačal vknjiženega izplačila,

c) da se pravilni saldo blagajne po knjigah ujema s stanjem gotovine, da torej ni pomote pri vknjiževanju ali prenašanju vmesnih saldov.

Samo s temi pogoji, ki jih mora izvedenec vestno ugotoviti, je dopusten logični zaključek blagajnikove utaje, sicer pa ne. Imel sem priliko, da sem moral kot izvedenec dalekosežno korigirati navedbe strokovnjaka knjižne stroke glede utaj v izvestnem podjetju, ker je zatrjeval utaje zneskov, kjer jih ni bilo ali vsaj ni bilo dokaza za nje.

5. Velika zmotà je mnenje, da zadošča izvedencu ena izmed knjig kakega knjigovodstva, da lahko poda zakonu ustrezno mnenje. Vse knjige enega knjigovodstva so v medsebojni zvezi in v zvezi s temeljnicami (korespondenco). Zato mora izvedenec vzeti za podlago vse knjigovodsko gradivo, tudi če gre le za en račun ali celo samo za eno postavko v knjigah.

V medsebojni povezanosti vknjižb v kronološkem zaporedu v različnih knjigah v zvezi s temeljnicami je šele dano jamstvo, da vknjižba ni izvršena ad hoc, da ustreza spornemu pravnemu poslu in da je pravilno izvedena.

Pri vsakem oddajanju mnenja iz knjigovodstva je važno vprašanje, ali niso knjige pomanjkljive in ali niso pomanjkljivo vojene. Zato je treba pregledati vse knjige in podati tudi utemeljeno mnenje, ali in koliko take pomanjkljivosti zmanjšujejo ali celo ukinjajo dokazno moč knjig v konkretnem primeru (§ 592 c.p.p.).

So izvedenci, zlasti knjižne stroke, ki se takim dolžnostim upirajo in imajo pomisleke, češ saj se mora sodišče na moje mnenje zanesti. Ugleden tovariš-odvetnik mi je povedal, da se je napram njemu nek izvedenec kar pristočno izjavil, da on lahko pri sodišču prikaže v bilanci din 100.000— več ali manj. Izvedenec, ki je zmožen take trditve, ne obvlada svoje stroke ali pa ima prekoslato vest. Knjigovodska veda je tako eksaktna, da dovede ob pravilnem postopanju samo do točno določenega rezultata. Lahko nastanejo majhne razlike pri ocenjevanju in pri presoji primerne odpisov. Te razlike so pa tako neznatne, da so brez pomena.

Predaleč bi prekoračili okvir te razprave, ako bi se spuščali v razmotrivanje mnogih posameznih, sicer zelo instruktivnih primerov, ki dokazujejo, kako potrebno je izvedencu knjižne stroke pravno znanje. Naj navedemo le par primerov.

a) Iz knjig nekega velepodjetja, ki je izkazovalo večmilijonsko čisto imovino, je bilo treba ugotoviti, ali podjetje ni morda prezadolženo, kakor so trdili nekateri upniki. Med drugim sem našel med dolžniki podjetja (v saldakontu) račun neke osebe, ki naj bi glasom salda dolgovala podjetju preko din 5.000.000—. Šele pregled mnogobrojnih postavk tega računa v zvezi s temeljnicami je pokazal, da predstavlja ta račun stvarno račun uprave podjetja, katero sta podjetnik in dozdevni dolžnik kupila posestvo a metà, ki ga je podjetnik upravljal na skupen račun. Poiskati je bilo treba zato vse listine in korespondenco. Izkazalo se je, da

sta se podjetnik in dozdevni dolžnik že pred ca. enim letom razšla tako, da je dozdevni dolžnik prepustil celo, do tedaj skupno podjetje podjetniku proti temu, da je prost vseh obvez iz skupnega opravila. Iz tega je seveda sledilo, da je predstavljal saldo preko din 5.000.000— izgubo, ne pa terjatev in da je bila zato bilančna čista imovina iz tega razloga za več nego din 5 milijone previsoko izkazana. Dasi je prej pregledovala te dolžnike banka, ki je dajala kredit in tudi davčna uprava o priliki obdačbe, sta našli to postavko v redu vprav zato, ker je bilo treba napraviti celo vrsto pravnih zaključkov, ki so šele dovedli do spoznanja te neupravičene aktivne postavke, kar sta pa opustili.

b) Velika trgovina A da svojemu poslovnemu prijatelju B-ju v komisijsko prodajo blaga za din 500.000— in vknjiži ta znesek na osebni račun B-ja v breme (kot svojo terjatev). V bilanci je med terjatvami izkazana terjatev napram B-ju iz te komisije. Pregled inventarja in blagovnega računa pa pokaže, da je isto blago izkazano med zalogo blaga v enakem znesku. Pravni preudarek kaže, da obremenitev B-ja ni bila pravilna, kajti B iz prevzema komisijskega blaga ničesar ne dolguje, dolg nastane za B šele tedaj, ko blago proda. Zato je samo postavka v inventarju in blagu bilance pravilna. Podjetje je torej s svojimi vknjižbami ustvarilo namišljeno terjatev din 500.000— in za toliko „zboljšalo“ svojo bilanco.

c) Podjetje A ima napram neplačevitemu B-ju terjatev din 500.000—, ki je po vsej priliki izgubljena in bi jo moralo podjetje konec leta ob zaključku odpisati (čl. 31/2 trg. zak). V decembru pa se dogovori A z B-jem, da mu izroči menico din 500.000— za svoj dolg, B to menico žirira in jo odda svoji banki C v eskont. Banka prizna A-ja za eskontni znesek din 480.000—.

V bilanci se pokaže terjatev A-ja napram banki C v znesku din 480.000—. S tem je dosegel A, da fingira likvidno terjatev napram banki C in se izogne odpisu svoje izgubljene terjatve napram B-ju. Ta pravni posel je bil sredstvo za kreditno prevaro, ker je A dosegel s svojo „pravilno“ bilanco, da mu je nasedel posojilodavec glede na ugodno bilanco.

Samo ob sebi umevno izgine imetek pri banki C, čim dosepe menica v plačilo, ker banka tedaj zopet obremeni A-ja za menični znesek din 500.000—.

Ako v takem primeru A v svojih knjigah meničnega opravila ne izvede in to prav lahko stori, ako vodi knjige po enostavnem knjigovodstvu, pa tudi ne odpiše izgubljene ter-

jatve napram C-ju, je „friziral“ svojo bilanco za celih din 980.000— (previsoka aktiva).

č) Veliko trgovsko in industrijsko podjetje A ima pri manjši, od njegga odvisni banki B odprt in izčrpan kredit preko 15 milij. din. Ker A ne more odplačati svojega dolga in zabrede banka B v plačilne težave, izstavi banka na svoje zamrzle in neizterljive dolžnike menice, ki jih le-ti akceptirajo, podjetje A pa jih žirira, tako da postanejo menice „merkantilne“, ker nosijo 2 tedaj še dobra podpisa. Te menice B potem eskontira pri svojih bančnih zvezah.

Pregled knjig pri podjetju A pokaže, da take menice niso nikjer vknjižene in tudi kakih predznamb ni moči najti. V bilancah tudi ni nobene postavke o tem meničnem oblihu, dasi je korespondenca odkrila obstoj teh obvez.

Pravno je položaj ta, da je za podjetje nastala menična obveznost iz teh žirov za več milijonov din, obenem pa (dvomljiva) regresna pravica v enakem znesku. Temu mora ustrezati izvedba v knjigah. Podjetje bi moralo v svojih bilancah izkazati med pasivi ves svoj menični dolg, med aktivi pa regresno terjatev, od katere bi pa moralo neizterljivi del odpisati (čl. 31/2 trg. zak.).

Celo v primeru, da bi bile ob času, za katerega se sestavlja bilanca, vse regresne pravice sigurno izterljive, je podjetje A dolžno jih izkazati v bilanci, ker je imovinsko stanje od tega odvisno (čl. 28/1 trg. zak.: „stanje imovine se mora popolnoma razvideti“).

Soizvedenec je bil nasprotnega mnenja. Podjetje je kmalu nato propadlo z milijonskimi izgubami za svoje upnike, med drugim so bile tudi regresne terjatve A-ja iz predmetnih menic neizterljive.

Če bi bilo soizvedensko mnenje pravilno, bi bilo imovno stanje dveh oseb, od katerih ima ena samo din 100.000— gotovine, druga pa din 1.100.000 terjatev in din 1.000.000— dolgov enako, kar pa ni, ker obstoje dolgovi nepogojno, terjatve so pa lahko izterljive, težko in v dolgih terminih izterljive ali celoma oz. deloma neizterljive (čl. 31/2 trg. zak.).

Izvedenec, ki ne razpolaga z zadostnim pravnim znanjem, bo težko razrešil take in nebroj drugih primerov in morda niti ne bo prišel v položaj, da jih razkrije. Za presojo knjig v kaz. stvareh pa celo pravno znanje izvedenca ne bo zadoščalo, nego bo treba celo kriminološko in kriminalistično znanje o možnosti knjižnih deliktov (ter o sredstvih in postopkih razkrivanja knjižnih deliktov). To pa tem bolj, ker nudijo nekateri podatki iz knjig prav prepri-

čevalne indirektne dokaze za vprašanje krivde (naklep, malomarnost, zmota). Če izvedenec takih dejstev iz knjižnega gradiva ne odkrije, ostanejo prikriti na škodo materialne resnice.

Povezanost knjigovodstva s pravom nam zadaje še drugo vprašanje, ki terja jasnosti, namreč vprašanje, v koliko so knjige dokazno sredstvo za vknjižene pravne posle. V tem pogledu se je treba zavedati, da vknjižba sama ne more biti dokaz za to, da ima pravni posel oni pravni značaj, kakor se da zaključevati iz vknjižb. Vknjižba je lahko napačna, ker sklenjeni posel n. pr. predstavlja novacijo v smislu § 1376 odz., dočim je knjigovodja vknjižil posel poleg starega dolga, kakor da stara obveza še obstaja. Vedno je treba presojati pravilnost vknjižb po sklenjenem poslu, ne pa obratno, kajti knjigovodja morda niti pojma ni imel o novaciji ali pa je posel kar površno vknjižil. Knjižna izvedba bo samo to — in še to le pod določenimi okolnostmi — dokazovala, da je podjetje, ki je vknjižbo izvedlo, tako presojalo ta pravni posel. Knjige torej nikdar ne morejo dokazovati, da pravni posel ni bila ali da je bila novacija, ali da je bil posel samostojna obveza ali samo poroštvo in kakšne vrste poroštvo. Skratka, vknjižbe se morajo ravnati po sklenjenem pravnem poslu in dokaz, da so vknjižbe napačno izvedene, bo vedno dopusten. Sopogodnik redoma nikdar niti ne izve, kako je podjetnik posel v svojih knjigah vpisal in bo izven pravde redko prišel v položaj, da o tem kaj izve.

Doslej smo imeli večkrat priliko ozirati se na sodstvo in ometavati napačne pojme o razmerju prava napram knjigovodstvu. Je pa še drug nedostatek. Naša vrhovna sodišča v Jugoslaviji očitno smatrajo knjigovodstvo kot nekakšen „noli me tangeré“, kakor da ne bi bilo zakonskih predpisov, ki se bavijo s knjigovodstvom. Zaman iščemo v objavljenih sodbah vrhovnih sodišč načelnih odločb o knjigovodskih vprašanjih. Zato se dogaja, da en ali drugi izvedenec poda mnenje, ki je neskladno z zakonskimi določbami. Izvedenec pa, ki se sklicuje na zakon, zadene pri sodniku na gluha ušesa, namesto da bi sodnik gladko zavrnil onega izvedenca, ki v mnenju pogazi zakon iz pravne nevednosti in pomanjkljive strokovne izobrazbe. Poudarjam oboje, ker se naši zakoni v skladu s teorijo knjigovodstva.²

² De lege ferenda bi bilo pač potrebno, da se sedaj veljavni trg. zak. tudi v pogledu določb o trg. knjigah izpolni in zlasti ustvarijo točnejše določbe v zaščito „bilančne resnice“. V tem pogledu so zlasti

Kolikor vem, je dunajsko vrhovno sodišče načelne odločbe izreklo zlasti o priliki presoje kaznivih dejanj bankrotsva po § 486 a. k. z. Ti primeri so pri nas novo urejeni v §§ 544 in 545 št. 1—5 kz. Zlasti pojem neredno vojenih knjig v § 545 št. 2 bi kazalo v konkretnih primerih točneje opredeliti. Tega vprašanja se doslej po moji vednosti tudi noben komentar še ni lotil.

V ostalem sem našel samo še važnejšo odločbo v „Jahrbuch höchstgerichtlicher Entscheidungen (Bartsch, Pollak, Warhanek)“ z dne 14. februarja 1934 št. 799 iz letnika 1934, v kateri pravi dunajsko vrhovno sodišče pravilno in prav v smislu svojih izvajanj: „Obremenitev kontokorentnega imetnika na njegovem računu kot prosta vknjižba ne izvrši plačila menice. Osobito se to ne zgodi tedaj, če komitent ni bil voljan poravnati svoj menični dolg na ta način.“

Naša upravna sodišča do novejšega časa niso objavljala vseh svojih odločb, v objavljenih pa tudi ne poznam primera, da bi se to sodišče bavilo s knjigovodstvom.

Pač pa je dunajsko upravno sodišče izdalo celo vrsto prav precizno formuliranih odločb o tej materiji. Te odločbe so izdane na osnovi prav teh zakonitih določb, ki veljajo v območju našega vrhovnega sodišča. Odločbe so tako točne, da jih lahko z mirno vestjo prevzamemo. Važnejše so nastopne:

1. Ako dokazovalec odkloni predložitev knjige prvih vpisov (primanoto, tako, da ni moči neposredno primerjati vknjižb v predloženih knjigah s prvimi vknjižbami, je treba v splošnem vzeti, da je dokaz izpodletel (l. 1916.).

2. Dokaza po knjigah ni moči zavreči zgolj iz razloga, ker niso vse postavke vknjižb v knjigah dokazane z listinami (l. 1919.).

3. Razlikovanje pomanjkljivosti knjigovodstva v formalne in materialne je za presojo verodostojnosti vknjižb brez pomena, osobito ker trg. zak. takega razlikovanja ne pozna; v ostalem pa tudi ni moči videti le formalne napake knjigovodstva v tem, da manjka glavna knjiga in niso ohranjene celokupne temeljnice za račune in imovno bilanco (l. 1927.).

4. Poslovne knjige, ki so bile naknadno „rekonstruirane“, ki torej v času, ko naj bi se uporabljale, še niso obstajale, ne morejo imeti nobene dokazne moči (l. 1927.).

pomanjkljive določbe trg. zak., o d. d., pa tudi določbe delniškega regulativa (§ 49) ne ustrezajo znanstvenim in praktičnim potrebam.

Marsikateri izvedenec preveč poudarja svojstvenost svoje stroke, se zato poslužuje laiku težko razumljivega knjigovodskega žargona, kar utegne imponirati kot nekakšen „arcanum“. To pa ni umestno, kajti po mojem mnenju je treba sporna vprašanja obravnavati jasno v razumljivih razmotrivanjih, tehniko knjigovodstva pa omenjati le v toliko, kolikor je to neobhodno treba. Sodnik, ki večkrat zaslišuje zdravniške izvedence, si pridobi sčasoma toliko znanja v njihovi stroki, da ve že vnaprej prilični izid zdravniške preiskave, vsekakor pa točno razume zdravniškova izvajanja. Zaradi zapletenosti in obsežnosti knjižnega gradiva niti izvedenec sam ne more vnaprej predvidevati, kakšen bo končni rezultat pregleda in presoje knjig, pač pa mora stremeti za tem, da poda svoje mnenje tako, da mu sodnik lahko sledi in kontrolira pravilnost njegovih zaključkov.

Vesten izvedenec se bo samo veselil, ako sodnik razume njegovo stroko. Vprav idealno bi bilo, če bi sodnik sam obvladal knjigovodstvo. Pa tudi tak sodnik ne bo mogel pogrešati izvedenca te stroke, ker je izključeno, da bi mogel sodnik ob svojem sodniškem delu opraviti tudi silno zamudno, često zamotano delo knjigovodskega izvedenca, katerega večkrat — med mnogoterimi postavkami — ena sama, težko razrešljiva postavka zadržuje po več ur ali celo dni, preden jo v svojem postanku in knjižni izvedbi povoljno pojasni, tako da jo lahko z mirno vestjo označi za pravilno, za napačno ali celo za lažno vknjižbo. To je razumljivo, če se upošteva, da mora izvedenec često brez pomoči ali celo zoper intencije knjigovodje podjetja iskati podlage za svoj elaborat in je iskanje temeljnic v površno urejenih knjigovodstvih združeno z velikimi težavami in zamudami. Nekatera podjetja imajo pravo tzv. „židovsko knjigovodstvo“ t. j. knjigovodstvo, čigar temeljnice se valjajo neurejene po pultih, miznicah raznih funkcionarjev, celo po žepih raznih oseb. Doživel sem primer denarnega zavoda, pri katerem so bili taki nedostatki, da so po izjavi verodostojnih prič ležali celo bankovci po tleh in za pečjo, ne da bi jih blagajnik pogrešil. Da se je končno pojavil izdaten primanjkljaj, je lahko razumljivo.